

Jörg Frey, *Qumran and Christian Origins*

Waco, Texas: Baylor University Press, 2022

481 стр.; 23 cm

ISBN: 978-1-4813-1764-1

Јорг Фреј, професор Новог Завета на Теолошком факултету Универзитета у Цириху, један је од водећих стручњака на пољу истраживања Кумранских списа и недавно је ово поље обогатио још једним изванредном делом које представља зборник чланака, објављених у протеклих 25 година. У овој књизи професор Фреј првенствено поставља питање значаја проучавања Кумранских списа за разумевање текста Новог Завета (стр. 12). Она представља много више од пуког набрајања паралела, будући да је „паралеломанија” – некритичко набрајање паралела између два текста – појава коју он изричито негативно оцењује, а која је општеприсутна у изучавању Кумранских списа још од самих почетака ове области па све до данас, али која води само сензационализму и шарлатанству (стр. 104). Дакле, овде није реч искључиво о паралелама које се могу наћи из-

међу Кумранских списа и ново-заветних текстова, већ о осветљавању плуралитета мисли унутар литерарне продукције јудаизма другог Храма, а нарочито јеврејске позадине многих идеја, термина и пракси присутних у Новом Завету (стр. 61). Наиме, кумрански корпус не представља одраз мале, затворене и самодоволне пустињске секте, већ једну богату литерарну традицију палестинског јудаизма интертестаментарног периода, што пружа непроцењив увид у историју мисли јудаизма другог Храма. Треба истаћи да само мали део текстова пронађених у Кумрану потиче из пера заједнице која их је ту похранила, што нам омогућава да у потпуности схватимо диверзитет литературе овог периода (стр. 9). Егзегетска вредност Кумранских списа у односу на Нови Завет читује се пре свега у текстовима који не настају унутар кумранске заједнице, јер управо

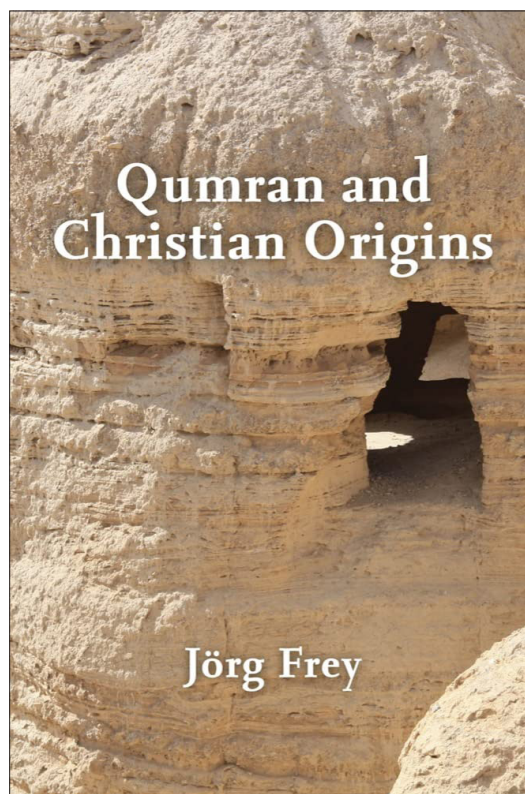
они указују на плуралност и многослојност литературе овог периода. Због недостатка јеврејских и арамејских текстова који настају на прелазу миленијума, научници су могли говорити о некаквом нормативном јудаизму првог века пре и после Христа. Међутим, професор Фреј истиче да услед открића разноликости садржаја мотива, форми и традиција присутних у оквиру Кумранских списа, било каква теорија о нормативном јудаизму пре 70. г. после Христа једноставно не стоји. На основу овога долазимо до закључка да многа новозаветна схватања, идеје, термини, или праксе, раније приписиване гностичкој, паганској или хеленистичкој позадини заправо свој корен имају у мисли палестинског јудаизма интертестаментарног периода (стр. 41–43). Управо ово сазнање представља кључну поруку коју професор Фреј жели да пренесе својом књигом. Стога, важност Кумранских списа за проучавање Новог Завета не може бити пренаглашена.

Структура ове књиге почива на 12 чланака који се баве односима Кумранских списа и конкретних новозаветних текстова. Професор Фреј најпре излаже сажету историју археолошког открића кумранског комплекса, а затим пружа и историју рецепције и интерпретације самих списа, посебно истичући погрешне приступе који су историју ране Цркве везивали за Кумран без икаквог основа, као и

сензационалистичке и шарлатанске приступе који су преовлађивали пре објављивања комплетног издања текста кумранских списа и ослањали су се на разне теорије завере, тако суштински спутавајући истраживања, градећи лажну слику, и стварајући нереална очекивања везана за садржај самих текстова (стр. 13–61).

Супротстављајући шарлатанско-сензационалистички приступ проучавању Кумранских списа, историјско-религијском приступу, који позадину свих идеја, мотива и пракси Новог Завета, на први поглед нејеврејског порекла, приписује гностичкој, паганској или хеленистичкој матрици, он оцртава нови методолошки правац који треба узети у обзир сазнања плуралности религијских пракси и литературе интертестаментарног периода која данас поседујемо, те са знатно већом прецизношћу поредити појединачне текстове. На основу тога, дакле, треба одговорити на питања да ли паралеле које смо пронашли упућују на опште аналогije између две групације, или на заједничко порекло или припадност заједничкој традицији. За проучавање Новог Завета овакав приступ је веома важан јер Кумрански списи пружају доказ палестинско-јеврејске позадине многих новозаветних текстова (стр. 63–107). Као конкретне примере резултата овога приступа, проф. Фреј наводи открића везана за Светог Јована Крститеља, Госпо-

да Исуса Христа, Светог апостола Павла и Светог Јована Богослова. Наиме, Свети Јован Крститељ је у претходним ступњевима истраживања кумранског комплекса често повезиван са пустињском сектом и смештан у контекст кумранске заједнице и Есена. Таква схватања данас више не стоје, јер се према мишљењу овог аутора ниједна новозаветна личност не може сместити у кумранску заједницу, нити међу Есене (стр. 424–426). Ствари постају још сложеније у односу на Господа Исуса Христа због дугих и упорних покушаја у прошлом веку да се Он смести међу Есене. Међутим, данас је сасвим јасно да су све спекулације о Господу као Есену, или пак о есенском карактеру Његовог учења, искључиво спекулације без икаквог основа, те их не треба узимати за озбиљно. Поред овога, професор Фреј истиче значај Кумранских списа и за реконструкцију средње арамејског језика којим је говорио Господ, будући да пре открића кумранског комплекса није било познатих арамејских текстова из периода између настанка Књиге Светог пророка Данила и рабинске литературе. Такође, Кумрански списи нам боље помажу да схватимо есхатологију и месијанска ишчекивања овог периода, као и њихов однос према лику и делу Господа Исуса Христа. Најближу додирну тачку између Кумранских списа и учења Господа Исуса Христа представља тумачење Закона, односно халаха,

који се очитује у питањима развода брака, заклетви и односа према непријатељима, док се најоштрије разлике могу уочити у схватањима ритуалне чистоте и празновања суботе (стр. 108–131).

Кумрански списи утемељују Светог апостола Павла у палестинско-јудејски контекст. Термине попут οἱ υἱοὶ φωτός (1. Сол. 5, 5), (стр. 222), τὰ ἔργα νόμου (Гал. 2, 16), (стр. 195–215), ἡ δικαιοσύνη Θεοῦ (Рим. 1, 17), (стр. 437) и ἡ καινὴ κτίσις (Гал. 6, 15), (стр. 438), а који немају паралеле у Танаху и за које се сматрало да потичу из гностичког, паганског или хеленистичког миљеа, срећемо по први пут на јеврејском језику међу Кумранским списима. Дуалистичку антитетезу тела и духа попут оне у Гал. 5, 17 – про-

фесор Фреј уочава у Кумранским списима и њиховом схватању израза רִצְוָה (стр. 153–195), и такође заступа став да дуалистички језик присутан у Јеванђељу по Јовану припада палестинско-јеврејској, а не гностичкој, паганској или хеленистичкој мисли (стр. 215–243). Осим наведеног, професор износи схватање канона и ауторитета Светог Писма у кумранској заједници (стр. 275–303), као и апокалиптичко схватање историје ове заједнице (стр. 303–325). Но, ипак, професор Фреј наглашава да овакве па-

ралеле не представљају директан утицај кумранске заједнице или Есена на текстове Новог Завета, већ употребу заједничке традиције, која је старија од самих Есена и која је највероватније била опште-присутна у Палестини тог периода (стр. 399–445).

Ненад Филиповић
(flavius187@gmail.com)
Универзитет у Београду,
Православни богословски факултет

□

УДК / UDC: 75/77:069.9(497.11)"2023"(049.32)
271.2-526.62-1(049.32)

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume LVI
Број / Issue 3/2023,
стр. / pp. 442–450.

Хорос Срба светитеља – светионик просвете: изложба радова Јелене Хинић и Радета Ковача

(8. Фестивал хришћанске културе,
Зајечар, септембра 2023.)

Трагом изложбе „Хорос Срба светитеља – светионик просвете” аутора Јелене Хинић и Радета Ковача, одржане током септембра месеца у галерији Радул-беговог конака Народног музеја Зајечара у оквирима 8. Фестивала хришћанске културе, доспева се до теме у којој се обједињују хетерогени уметнички медији, аутори и посматрачи дела са фокусом на приступу естетике рецепције (Kemp 2007, 227–245), а која се појављује као чинилац у самом проседеу уметничких фотографија,¹ односно историја и садашњост. Најпре, реч је

¹ „Конструисање присутности проматрача досеже екстремне могућности различитих понуда интеракције – то се мора нагласити како се из овог случаја не би извели опћенити закључци. Може ли доћи до изравног обраћања проматрачу или не, то је уређено уметничким конвенцијама, које су засигурно овисне о опћим облицима понашања, што још није истражено. Не мисли се притом на одлуку о основној конвен-